

**TALOUSARVION 2024 JA
TALOUSSUUNNITELMAN 2024-2026
LAADINTAOHJEET**

Pyhäntä

Talousarvion laadinnan lähtökohdat

Kuntalain (410/2015) 110 §:ssä säädetään kunnan talousarviosta. Valtuuston on vuoden loppuun mennessä hyväksyttävä kunnalle seuraavaksi kalenterivuodeksi talousarvio ottaen huomioon kuntakonsernin talouden vastuut ja velvoitteet. Talousarvion hyväksymisen yhteydessä valtuuston on hyväksyttävä myös taloussuunnitelma kolmeksi tai useammaksi vuodeksi (suunnitelmakausi). Talousarviovuosi on taloussuunnitelman ensimmäinen vuosi.

Talousarviossa ja -suunnitelmassa hyväksytään kunnan ja kuntakonsernin toiminnan ja talouden tavoitteet. Tällä asiakirjalla kunnanhallitus antaa linjaukset palvelualueille ja niiden alaisille vastuualueille talousarvion laadintaa varten.

Kuntalain 110 §:n mukaan talousarvio ja -suunnitelma on laadittava siten, että ne toteuttavat kuntastrategiaa ja edellytykset kunnan tehtävien hoitamiseen turvataan. Taloussuunnitelman on oltava tasapainossa tai ylijäämäinen. Kunnan taseeseen kertynyt alijäämä tulee kattaa enintään neljän vuoden kuluessa tilinpäätöksen vahvistamista seuraavan vuoden alusta lukien. Vuoden 2022 tilinpäätös oli 834 886,08 euroa ylijäämäinen ja kunnan taseessa on noin 3,2 milj. euroa ylijäämää. Vuoden 2023 talousarvio hyväksyttiin ylijäämäisenä.

Talousarvio ja -suunnitelma on laadittava siten, että ne toteuttavat kuntastrategiaa ja edellytykset kunnan tehtävien hoitamiseen turvataan. Talousarvion valmistelusta vastaa kunnanhallitus sekä kukin lautakunta omalla tehtäväalueellaan. Kunnan toiminnassa ja taloudenhoidossa on noudatettava talousarviota. Talousarvioon tehtävistä muutoksista päättää valtuusto.

2022 alkaneen Ukrainan sodan vaikutukset ja siitä aiheutunut maailmantalouden heikko tilanne on näkynyt vuonna 2023 inflaation ja korkojen nousuna, mikä on näkynyt yleisenä kustannusten nousuna sekä vaikuttanut erityisesti rahoituskustannuksiin. Paikallisista toimialoista erityisesti taloteollisuus on kärsinyt, mikä johti Jukkatalo Oy:n konkurssiin elokuussa 2023. Talouden epävarma tilanne ja yleinen kustannusten nousu tulee huomioida talousarviossa 2024.

Myös hallitustasolta on tulossa jonkin verran muutoksia. TE-palvelujen järjestysvastuu on vuoden 2025 alusta siirtymässä kunnille. Muutos tulee toteutuessaan aiheuttamaan kuntien tehtäväkentän muutosta taloussuunnitteluvuosille. Suunnittelusta aiheutuviin kuluihin on varauduttava jo vuoden 2024 talousarviossa.

Eduskuntavaaleissa 2023 Suomeen on valittu uusi hallitus, jonka hallitusohjelma tulee tuomaan myös omalta osaltaan muutoksia kunnan määrärahoihin.

Aikataulu

Talousarvioesitykset tulee laatia taloussuunnitteluohjelmaan.

- vastuualueiden esitykset investointiosaan 29.09.2023
- osaston talousarvioesitys valmis 16.10.2023
- kunnanhallituksen ensimmäinen käsittely, ehdotukset veroprosenteista 23.10.2023
- kunnanvaltuuston päätös veroprosenteista 30.10.2023
- kunnanhallitus TA-kokous 27.11.2023
- kunnanvaltuuston TA-käsittely 11.12.2023

Kuntastrategia

Kuntalain mukaan talousarvio ja -suunnitelma on laadittava siten, että ne toteuttavat kuntastrategiaa. Pyhännän kunnanvaltuusto hyväksyi 24.01.2022 § 6 kuntastrategian vuosille 2022-2025.

Kuntastrategian keskiössä on huolenpito ihmisistä, yrityksistä, ympäristöstä ja maineesta. Päättävöitteisiin liittyvät mittarit:

HYÖTY	MITTARI	2020	2022	2023	2024
Työntekijöiden hyvinvointi	Tyytyväisyyskyselyn indikaattorit (kysely tehdään vuoden välein)		Lähtötilannekysely		Paranee
Lasten ja nuorten hyvinvointi	Kouluterveyskyselyn indikaattorit (kysely tehdään kahden vuoden välein)	Lähtötilanne	Paranee		Paranee
Kuntalaisten hyvinvointi	Hyvinvointi-indikaattorit (saadaan vuosittain SOTKANETIN kautta)	Lähtötilanne	Paranee	Paranee	Paranee
Pendelöinnin väheneminen	Työpaikkaomavaraisuus (% Tilastokeskus)	130	127	123	120
Olemassa olevien yritysten kasvu	Kiinteistöveron+yhteisöveron määrän kasvu (€/vuosi)	1.080.000€	500.000€	150.000€	150.000€
Monipuolisempi elinkeinorakenne	Uusien yritysten lukumäärä (kpl/vuosi)	5	5	5	5
Kestävä kehitys	Kunnan kokonaispäästöt, (ktCO ₂ e), hiilineutraalisuomi.fi	19,4	19,00	18,50	18,00
Huoltosuhteen kestävyys	Taloudellinen huoltosuhte (hlö, Tilastokeskus)	175	172	170	168
Vetovoima ja pitovoima	Asukasluku (hlö, Tilastokeskus)	1593	1626	1634	1642
Tunnettuuden paraneminen	Positiiviset maininnat mediassa (kpl/vuosi)	15	20	25	30

Talousarvion ja –suunnitelman rakenne ja sitovuustasot

Talousarvioon kuuluvat osa-alueet:

- käyttötalousosa
- tuloslaskelmaosa
- investointiosa

- rahoitusosa

Talousarvion ja –suunnitelman rakennetta muutetaan toimintojen muuttuessa.

Käyttötalouden sitovuustaso valtuustoon nähden;

- tulosalueiden toimintatuottojen ja –kulujen erotus, toimintakate

Investointiosa;

- irtain omaisuus toimitelimitäin
- muut investoinnit hankkeittain

Keskeiset muutokset

- epävarmuus verokertymästä
- rahoituskustannusten nousu
- yleinen kustannusten nousu
- vapaaksi jäävät kiinteistöt
- valmistuneet investoinnit ja niiden vaikutus kuluihin

Valtionosuudet

Vuoden 2024 valtionosuudet on arvioitu Kuntaliiton 31.8.2023 julkaiseman ennakkolaskelman mukaisesti. Valtionosuutta arvioidaan kertyvän yhteensä 2 524 521 € (2 239 361€). Valtionosuuksia koskevia laskelmia muutetaan tarvittaessa.

Verotulot

Verotulojen arviointi perustuu Kuntaliiton elokuussa 2023 julkaisemaan verotulojen ennustekehikkoon. Verotuloja arvioidaan kertyvän vuonna 2024 yhteensä 3 945 000 €. Verotuloihin liittyviä laskelmia päivitetään tarvittaessa.

- Kunnallisvero; 1 962 000 €
- Yhteisövero; 569 000 €
- Kiinteistövero; 1 414 000 €

Palkat

Kunnallisten virka- ja työehtosopimusten voimassa oleva sopimuskausi sisältää palkkojen yleiskorotuksen ja paikallisen järjestelyerän vuonna 2024. Korotuksia palkkoihin on tulossa myös suunnitelmavuosille. Lisäksi tulee huomioida, että osa työntekijöistä saa vuosisidonnaisen ikälisän.

Lopulliseen budjettiin palkat tulisi laskea mahdollisimman tarkkaan **sopimusaloittain**, jotta vastuualueen palkkamenot olisivat oikein. Palkkamenojen budjetoinnissa tulee huomioida henkilöstömuutosten kustannusvaikutukset. Sijaismäärärahojen tarvetta voi arvioida edellisten vuosien ja ennusteen perusteella. Sijaismäärärahoihin tulee arvioida viime vuosien perusteella realistinen määrärahatarve. Sijaismäärärahojen ylitysoikeus tulee hakea ennen ylitystä. Ellei ylitysoikeutta haeta ajoissa, tulee sijaismäärärahojen ylitys kattaa oman osaston sisältä.

Keva on laskenut arvion vuoden 2024 työnantajakohtaisesta palkkaperusteisesta eläkemaksusta. Lopullinen palkkaperusteinen eläkemaksu vuodelle 2024 vahvistetaan joulukuussa 2023.

Henkilösivukulut

Palkkojen sivukuluprosentit syötetään järjestelmään keskitetysti hallinto-osaston toimesta. Henkilösivukulujen lopulliset tiedot valmistuvat loppuvuodesta ja tarvittaessa sivukuluprosentteihin tehdään tarkennuksia.

Tasausmaksun budjetointi

Eläkemenoperusteinen maksu on poistunut ja vuodesta 2023 alkaen kunnat ja hyvinvointialueet ovat maksaneet tasausmaksua. Tasausmaksun kokonaismäärän arvioidaan olevan 677 miljoonaa euroa. Tasausmaksun kokonaismäärä vahvistetaan loppuvuodesta ja se voi muuttua. Työnantajakohtainen tasausmaksun arvio Pyhännän kunnalle vuodelle 2024 on 118 319,04 euroa.

Talousarviokehykset

Kokonaisuutena vuoden 2023 talousarvio tulee laatia strategialähtöisesti. Jokaista osastoa tullaan tarkastelemaan erikseen ottaen huomioon joko vähenevä tai kasvava palvelutarve. Jokaisen vastuualueen tulee laatia talousarvio verraten sitä vuoden 2022 tilinpäätökseen, vuoden 2023 tilinpäätösarvioon ja voimassa olevaan taloussuunnitelmaan. Elinkustannusindeksi huomioon ottaen ja toimintakyvyn ylläpitämiseksi kuluissa sallitaan 1–2% nousu viime talousarviosta. **Talousarvion sekä taloussuunnitelman tulee ohjata prosesseja tuottavuuden parantamiseen ja toimintaan jatkuvan kehittämisen periaatteella.**

Kustannuspaikkojen toimintatuotot ja –kulut syötetään kymmenen euron tarkkuudella. Pienistä, kymmenissä tai sadoissa euroissa luettavista tileistä on tarpeen luopua ja yhdistää ko. tilit suurempaan kokonaisuuteen mahdollisuuksien mukaan.

Talousarvio ja taloussuunnitelma laaditaan arvonlisäverottomin hinnoin. Kaikki menot ja tulot lasketaan ja esitetään ilman arvonlisäveroa.

Toiminnan ja hankkeiden on oltava realistisia suhteessa käytettäviin varoihin. Tasapainoisessa kuntataloudessa vuosikate kattaa poistot ja suunnitellut investoinnit voidaan toteuttaa ilman lainarahoitusta.

Hankinnat, matkakulut ja palvelujen ostot

Käyttöomaisuuteen kuuluva kaluston hankintameno aktivoidaan ja kirjataan vaikutusaikanaan suunnitelman mukaisesti poistoina kuluiksi. Käyttöomaisuuden aktivointiraja on 10.000 € ja sitä pienemmät hankinnat kirjataan käyttötalouteen. Poistoissa noudatetaan valtuuston 17.12.2018 § 62 hyväksymää poistosuunnitelmaa.

Kaikki talousarvioon sisältyvät hankinnat pitää perustella kirjallisesti ja harkinnanvaraiset hankinnat on syytä jättää tekemättä.

Virka-, koulutus- ja seminaarimatkoissa käytetään harkintaa niiden tarpeellisuudesta ja hyödynnetään mahdollisimman paljon etäyhteyksiä. Talousarvion valmistelun yhteydessä tiedossa olevat matkat ja koulutukset tulee käydä läpi esimiehen kanssa ja hakea niille hyväksyntä etukäteen. Esimiesten toivotaan keskustelevan jo syksyllä henkilökunnan kanssa koulutustarpeista, jotta tarve ja kustannukset voidaan arvioida budjettiin ja kirjata koulutussuunnitelmaan.

Ostopalvelut tulee arvioida palveluittain eli yksilöidä ja laskea kohteittain. Pakollisista ostopalveluista tulee budjettiin merkitä mahdollisimman totuudenmukainen hinta (esim. tarkistaa hinta myyjältä, mikäli sopimus on voimassa vielä vuonna 2024). Kaikista valinnaisista osto- ja konsultointipalveluista tulee pidättäytyä. Kaikki talousarvioon varattavat ostopalvelumäärärahat tulee tarvittaessa perustella kirjallisesti.

Sisäiset ja laskennalliset erät

Lautakuntien sisäiset ja ulkoiset menot pitää eritellä talousarviossa. **Jokaiselle sisäiselle menolle tai tulolle on oltava oma sisäinen vastine.** Lautakuntien kohdistamat sisäiset laskutukset muille lautakunnille pitää sisällyttää hallintokuntien talousarvioehdotukseen.

Sisäisten erien oikeellisuuteen on kiinnitettävä erityistä huomiota.

Myynti- ja maksutulot sekä vuokrat

Palvelujen ja tehtävien maksujen tulee olla kustannuksiin nähden vähintään omakatteisia. Maksuista on tehtävä päätökset hyvissä ajoin ennen maksujen voimaantuloa.

Palvelumaksuissa tulee pyrkiä ottamaan huomioon kuluttajahintaindeksin mukainen muutos. Vuoden 2024 kaikkien palvelumaksujen taso tulisi vastata yleistä elinkustannusten kasvua. Palvelumaksuissa mahdollinen nousu on määriteltävä palvelukohtaisesti.

Tulot tulee laskea tuloakohtaisesti vuoden 2023 toteutumasta. Tavoitteena on mahdollisimman oikea tulotaso.

Vuokratulot lasketaan vuokrasopimusten ehtojen mukaisesti, huomioiden vuokrien korotusmahdollisuudet ja uudet vuokrasopimukset.

Uusista investoinneista aiheutuvat käyttötalouden muutokset lasketaan käyttötalouden menoihin ja tuloihin myös tuleville vuosille. Määrärahat ja tuloarviot lasketaan talousarvio- ja suunnitteluvuosille tilitasolla. Myös suunnitteluvuosille tulee arvioida määrärahat ja tuloarviot kustannusten nousu ja toiminnan muutokset huomioiden.

Tavoitteiden asettaminen

Kuntalaki edellyttää kunnan toiminnalta tavoitteellisuutta ja suunnitelmallisuutta. Talousarviossa ja -suunnitelmassa hyväksytään sekä kunnalle että kuntakonsernille toiminnan ja talouden tavoitteet siten, että talousarvio ja -suunnitelma toteuttavat kuntastrategiaa ja

edellytykset kunnan tehtävien hoitamiseen turvataan ottaen huomioon kuntakonsernin talouden vastuut ja velvoitteet.

Asetettujen tavoitteiden tulee olla mitattavia ja helposti seurattavia. Tavoitteille asetetaan toiminnan onnistumista kuvaavat mittarit, joilla seurataan tavoitteiden toteutumista.

Tavoitteet on pyrittävä asettamaan siten, että ne kattavat tehtäväalueen perustehtävät ja ovat toteutettavissa niihin osoitetuilla voimavaroilla. Määräraha tai siinä pysyminen tai lakisääteisten velvoitteiden täyttäminen eivät ole kuntalain tarkoittamia tavoitteita.

Investointiosa

Investointiosassa valtuusto hyväksyy määrärahat ja tuloarviot hankkeille. Investointiosassa esitetään investointeja koskevat tavoitteet, hankkeiden kustannusarviot ja niiden jaksottuminen suunnitteluvuosille sekä investointeihin saatavat rahoitusosuudet ja muut tulot.

Investoinnit esitetään lautakunnittain erillisellä liitteellä.

Asukasluku

Vuoden 2024 talousarviossa asukaslukuna käytetään 1637.